

Türkiye'nin NATO Üyeliği ve Üyeliğin TBMM'de Kabulü ¹**Ayşe ERKMEN**

Öğr. Gör. Dr., Gaziantep Üniversitesi,
Rektörlük, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü
aerkmen@gantep.edu.tr
Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-1157-0714>

Öz

Çalışmanın amacı Türkiye'nin NATO'ya dâhil edilmesi sürecini ve TBMM'de kabul edilip onaylanması sırasında yaşananları araştırmaktır. II. Dünya savaşı sonrasında Türkiye'de çok partili döneme geçilmiştir. Türkiye bununla Batı Bloğu içinde yer almayı amaçlamıştır. CHP döneminde NATO'nun kuruluş aşamasında, bu kuruluşun bir parçası olabilmek için çalışmalar başlatılmıştır. Ancak uzun bir süre Türkiye'nin NATO'ya üyeliği kabul edilmemiştir. 1945 yılında başlayan Sovyet tehdidine karşı Türkiye, 1947 yılına kadar yalnız mücadele etmek zorunda kalmıştır. 1947 yılından itibaren Türkiye'ye ABD yardım etmeye başlamıştır. Ancak ABD'nin yardımları tek taraflı idi. Türkiye ile ABD arasında karşılıklı bir anlaşma bulunmuyordu. Yardımların son bulması muhtemeldi. Bu sebeple Türkiye NATO'nun kuruluş aşamasından itibaren bu kuruluşun bir parçası olmak için çalışmalarını başlatmıştır. Türkiye NATO'ya 1952 yılında üye olabilmıştır. Türkiye'nin NATO'ya dâhil edilmesinde Türkiye'nin isteklerinden daha ziyade dünyada yaşanan gelişmeler etkili olmuştur. Bunların başında SSCB'nin yayılmacı politikalarının yanı sıra atom bombasına sahip olması gelmektedir. Türkiye'nin NATO'ya üye olması konusu mecliste görüşülerek kanunlaştırılmıştır. TBMM'de Türkiye'nin NATO'ya üyeliği konusunda yapılan konuşmalara bakıldığında heyecanlı bir gün yaşandığı görülmektedir. O günün tarihi bir gün olduğu konuşmalarda vurgulanmıştır. NATO'ya üyelikle, Türkiye'nin Batı Bloğu içinde yer alması ve böylece Sovyetler karşısında yalnızlıktan kurtulması ve Türkiye'de demokrasi sürecini devam ettirmek amaçlanmıştır. NATO üyesi olmak Türkiye'nin kendini güvende hissetmesini sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, NATO, Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet Tehlikesi.

¹ Makale Geliş/Kabul Tarihi: 01.12.2019 / 26.08.2020

Künye Bilgisi: Erkmén, A. (2020). Türkiye'nin NATO Üyeliği ve Üyeliğin TBMM'de Kabulü. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (2), 1024-1049. DOI: 10.33437/ksusbd.653737

Turkey's NATO Membership and Acceptance of Membership in TGNA

Abstract

The aim of the study is the process of Turkey's inclusion in NATO and to investigate what happened during the approval is accepted in the Parliament. After the Second World War Turkey has started to multiparty era. At the same the same time, Turkey aimed to take place in the West Block. During the CHP period, their efforts were initiated to become a part of the NATO in the process of establishment of NATO. But Turkey's membership to NATO hasn't been accepted for a long time. Turkey has had to struggle alone until 1947 against the Soviet threat starting in 1945. The US began to help Turkey from 1947 and. However, he US aid was one-sided. there was no mutual agreement between the US and Turkey. The aids were likely to end. For Turkey has begun works to be a part of this organization since NATO's establishment phase. Turkey has become a member of NATO in 1952. The developments taking place in the world has been effective the inclusion of Turkey's request to NATO rather than Turkey's demands. The main thing is that the Soviet Union has an atomic bomb as well as its expansionist policies. As Turkey's NATO membership issue was discussed and legislated in parliament. When we look at the speeches made in Parliament on Turkey's NATO membership, it is seen that there is an exciting day. The history of that day was emphasized in the speeches. Turkey has got rid of loneliness across the Soviets with Turkey's NATO membership and involvement in. Western blog so, the democratic process resumed in Turkey. Turkey has felt themselves in safe by being member to NATO.

Keywords: Turkey, NATO, The United States, the Soviet Threads.

GİRİŞ

Türkiye II. Dünya Savaşı'nda tarafsız kalabilmek için savaş süresince kararlı bir politika izlemiştir. Savaşın sonlarında ise kurulacak olan Birleşmiş Milletlere (BM) üye olmayı istemiştir. Bu amaçla 1944 yılında yenilme aşamasında olan Mihver devletleri ile ilişkisini kesme yolunu seçmiş ve 23 Şubat 1945 tarihinde de Almanya'ya ve Japonya'ya savaş ilan etmiştir. Böylece 24 Şubat 1945

tarihinde BM Beyannamesi'ni imzalayarak BM kurucu üyeleri arasında yer almıştır (Akkaya, 2012:2). Türkiye 1945 yılının Nisan ayında San Francisco Konferansı'na kurucu üye sıfatıyla katılarak ve BM antlaşmasını imzalayarak demokratik idealler için de söz vermiş oluyordu (Zürcher, 2010: 306). Bu doğrultuda 1946 yılında çok partili demokratik sisteme geçilmiştir.

SSCB, II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından yayılma politikası başlatmıştır. Bu politika ile Türkiye'yi de yayılma alanı içine alıyordu. Bu durum Türkiye için büyük bir tehdit oluşturuyordu. Sovyetler Birliği (SSCB), Türkiye hakkındaki tehlikeli planlarına savaşın sonlarına doğru resmi nitelik kazandırmış ve Türkiye'ye verdiği nota ile Türkiye'nin Doğu bölgesinden toprak ve boğazlardan üs istemiştir. Bu durumda Türkiye, egemenlik haklarını ihlal eden ve kabul edilemez şekildeki Sovyet talepleri ile karşı karşıya kalmış ve kendisini tek başına savunamayacağını düşündüğü SSCB'ye karşı Batılı devletlerden yardım arayışına başlamıştır (Ertem, 2009: 378). Türkiye, Sovyet tehlikesi karşısında önce İngiltere'den ardından Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) yardım arayışına girişmiştir. Bu doğrultuda da Truman Doktrinine ve Marshall Planına dâhil edilmiş ve yürüttüğü yoğun mücadele sonrasında NATO üyesi olmuştur. Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin NATO üyeliği sürecinde gelişen Türk-ABD ilişkilerini ve Türkiye'nin NATO üyeliğinin mecliste görüşülüp kabul edilmesi sırasındaki tartışmaları araştırmaktır.

TÜRKİE'NİN NATO'YA ÜYELİĞİ

SSCB 'nin Türkiye'den Toprak ve Üs Talepleri ve Türk-ABD İlişkileri

II. Dünya Savaşı'nın bitmesine 7 hafta gibi kısa bir süre kala SSCB, tarafından 19 Mart 1945 tarihinde Türkiye'ye verilen notada 1925 Dostluk Antlaşması'nın artık uzatılmayacağı bildirilmiştir (Tellal, 2009:501). SSCB, notada antlaşmanın II. Dünya Savaşı sonunda oluşan yeni duruma uygunluğunun kalmadığını ve antlaşmanın üzerinde değişiklikler yapılması gerektiğini belirtmiştir (Ülman, 1961:51). Türkiye, İngiltere'den destek aramış, destek alamayınca SSCB ile kendine uygun bir anlaşmanın yapılması için zemin oluşturma arayışına girişmiş ve 4 Nisan 1945 tarihinde, 19 Mart 1945 tarihli Sovyet notasına verdiği cevabi notada, SSCB ile feshedilen anlaşmanın yerini alacak günün şartlarına uygun yeni bir antlaşmanın yapılmasını kabul edeceklerini bildirmişlerdir (Ertem, 2009:378). 7 Haziran 1945 tarihinde, Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov, Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi Selim Sarper'e iki ülke arasında yapılması düşünülen yeni anlaşma için Sovyet önerilerini bildirmiştir. Molotov, Türkiye'den Doğu Anadolu'daki toprakları içinde yer alan Kars ve Ardahan'ın ve Boğazlardan kara ve deniz üslerinin Sovyetlere verilmesini ve Montreux Sözleşmesi'nin kaldırılmasını ve bunun yerine Türkiye ile SSCB arasında yeni bir anlaşmanın yapılmasını istemiştir (Tellal, 2009: 502). Kabul edilemez Sovyet

A.Erkmen Türkiye'nin NATO Üyeliği ve Üyeliğin TBMM'de Kabulü

taleplerini Selim Sarper, Ankara'daki yetkililere sormadan doğrudan reddetmiştir. Türkiye ile SSCB arasında 18 Haziran 1945 tarihinde bir görüşme daha yapılırsa da Sovyet talepleri değişmemiştir. Bu olumsuz gelişme ile Türkiye Sovyetlerin isteklerinden kolay kolay vazgeçmeyeceğini anlamıştır (Ertem, 2009: 379). Bu talepler 17 Temmuz - 2 Ağustos 1945 tarihinde düzenlenen Potsdam konferansında o dönem dünyanın üç büyük devleti diyebileceğimiz ABD, İngiltere ve SSCB arasında görüşülmüştür (Tellal, 2009: 502). SSCB'nin Boğazlarda üs talepleri ve Montreux sözleşmesinin değiştirilmesi konusunda taraflar tam bir karara varamamıştır. Bu nedenle Türkiye bu konferans sonucunda İngiltere ve ABD'nin desteğini elde edememiştir. ABD Başkanı Boğazları bir uluslararası su yolu statüsüne koymak gibi Moskova'dan farklı bir amaçla da olsa Sovyetlerle Montreux'ü değiştirme yönünde anlaşmış ve Moskova'nın Türkiye'den toprak talebinin iki ülkenin arasında bir konu olduğunu belirtmiştir (Sönmezoğlu, 2006: 34; Ertem, 2009: 380).

Öte yandan Moskova'nın 1946 yılından itibaren Türkiye'den isteklerini açıkça belirtmeye başlaması, Sovyetlerin girişimiyle İran'da yeni devletlerin kurulması ABD'nin Türkiye'ye Boğazlar konusunda tam destek verme yönündeki kararını pekiştirmiştir. Çünkü Potsdam Konferansı ardından ABD'nin Sovyetler ile çıkar ayrılığı iyice belirginleşmişti. ABD, Sovyetlerin yaptığı girişimleri adım adım Batı Avrupa'ya ilerlemek olarak görüyordu. ABD'ye göre İran'a müdahale eden ve Türkiye'yi tehdit eden Moskova, ABD'nin çıkarlarına dünyanın her yerinde zarar vermeye başlamıştı (Erhan, 2009: 523-524). Bu süreçte SSCB Balkanlar ve Doğu Avrupa'da da yayılmayı sürdürüyordu. ABD ise bu koşullar içinde Türkiye'yi kendi yanına alabilme çalışmalarını başlatmıştır. ABD, 5 Nisan 1946 yılında Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Münir Ertegün'ün cenazesini Missouri ile İstanbul'a göndererek ve (Yüksel, 2013: 57) 7 Mayıs 1946 yılında yapılan bir anlaşmayla, Türkiye'nin ABD'den II. Dünya Savaşı sürecinde "Ödünç Verme ve Kiralama Yasası" vasıtasıyla aldığı borçların tamamını silerek Türkiye'nin yanında olduğunu göstermiştir (Erhan, 2009:525). SSCB'nin 8 Ağustos 1946 tarihinde Boğazlardan üs ve Doğu Anadolu'dan toprak talebini Türkiye'ye resmen bildirmesi üzerine (Balcıoğlu, 2005: 475) ABD Başkanı Truman 15 Ağustos 1946 tarihinde "Amerika'nın Sovyetlerin taleplerine karşı Türkiye'ye destek vereceğini" ilan etmiştir (Tüter 2015:163). SSCB 24 Eylül 1946 tarihinde Türkiye'ye son notasını göndermiştir (Ertem, 2013: 179).

ABD-Türkiye arasında yaşanan gelişmeler ABD'nin Sovyet tehlikesi karşısında Türkiye'yi yalnız bırakmayacağını göstermiştir. ABD'nin, Sovyet yayılması karşısında geleneksel içe dönük politikasından vazgeçerek dünyanın liderliğini üstlenme ve Sovyet yayılmacılığına karşı çevreleme politikası başlattığı görülmektedir. Türkiye, Sovyet tehditleri karşısında ABD'nin Türkiye'nin yanında yer almasından çok memnun kalmıştır.

ABD Başkanı Truman, kendi adıyla anılan doktrin ile Yunanistan ile Türkiye'ye verilmek üzere 400 milyon dolarlık askeri ve ekonomik yardım programını Amerikan Kongresi'ne 12 Mart 1947 tarihinde sunmuş ve Truman'ın teklifini kongre kabul etmiştir. Truman Doktrininin uygulamaya konulması hem Soğuk Savaş tarihi açısından hem de Türkiye-ABD ilişkileri açısından bir dönüm noktasıdır. Doktrin, "Amerika'nın, Türkiye'nin Batı'daki en önemli destekçisi olarak resmi anlamda doğuşunu" göstermektedir. Ancak ABD'nin Türkiye'yi Truman Doktrini kapsamında alması Türkiye'yi Sovyet tehdidine karşı koruma altına alırken aynı zamanda da ABD'nin Ortadoğu ve Yakın Doğu'ya yönelik kapsamlı stratejik çıkarlarını gerçekleştirmesinin başlangıcı olarak görülmektedir (Tüter 2015: 163). 4 Temmuz 1948'de Türkiye ile ABD arasında imzalanan Ekonomik İşbirliği Antlaşması ile Marshall yardımlarının verilmesine başlanmıştır (Erhan, 2009: 141). Marshall Planı kapsamında Türkiye'ye 1949-1951 yılları arasında yardım yapılmış ve 1951 yılına gelindiğinde Türkiye "Ortak Savunma Programı"na dâhil edilmiş ve böylece Türkiye'ye ABD yardımları "Ortak Savunma İdaresi" tarafından yapılmaya başlamıştır (Yüksel, 2013: 62-63).

NATO'nun Kuruluş Süreci

1948 yılının Şubat ayında gerçekleşen Çekoslovak darbesi (Prag darbesi) sonucu, SSCB, Balkanlar ile Doğu ve Orta Avrupa'da egemenliğini ve hâkimiyetini tamamlamış oluyordu. Bundan sonra sıra Batı Avrupa'ya gelebilirdi. Bu nedenle Çekoslovakya olayı Avrupa'da tepkilere neden olmuştur. Bu gelişme Batı Avrupa için bir alarm durumu idi diyebiliriz (Armaoğlu, 2010:541).Bu şartlar içinde İngiltere, Hollanda, Fransa, Belçika ve Lüksemburg'dan oluşan beş ülke 17 Mart 1948 tarihinde Brüksel'de bir araya gelerek bir antlaşma imzalamışlardır. Taraflar, Brüksel Antlaşması ile ekonomik ve kültürel ilişkilerini geliştirme, bir ortak savunma sistemi kurma kararına varmışlardır. Antlaşmanın 4. maddesinde, taraflardan biri Avrupa'da silahlı saldırıya uğradığı zaman diğer devletler ellerindeki askeri ve öteki tüm olanaklarla saldırıya uğrayana yardım edeceklerini bildiriyorlardı. 1948 yılı Eylül ayında bu anlaşma doğrultusunda "Batı Birliği Savunma Örgütü" kurulmuştur (Sander, 2001: 264). Ancak Avrupa'da oluşan ve Sovyet tehdidine karşı kurulan Batı Avrupa Birliği içinde ABD'nin olmayışı bu birliği SSCB karşısında bir denge unsuru olmaktan yoksun bırakıyordu. Bu koşullar içinde 1948 yılında yaşanacak gelişmeler ABD ile Batılıları daha geniş bir ittifak oluşturmaya zorlayacak ve NATO kurulacaktır (Armaoğlu, 2010: 542).

II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından Doğu Avrupa ülkelerinin arka arkaya Sovyet etki alanına girmesi, Müttefikler arasında Japonya konusunda ortak bir anlayışın oluşmaması (Sander, 2001: 263), Prag Darbesi ve Berlin Bunalımı ile Vandenberg Kararı'nın alınması gibi gelişmeler Brüksel Antlaşmasını

A.Erkmen Türkiye'nin NATO Üyeliği ve Üyeliğin TBMM'de Kabulü

imzalayan devletler ile ABD'nin bir ittifak içerisinde yer almasına giden süreci başlatmıştır (Doğan, 2005: 72). Monroe Doktrini ile yüzyılı aşkın bir süredir ABD, Avrupa ile ittifaklara girmemişti. Ancak arka arkaya gerçekleşen yukarıda belirtilen gelişmeler ciddi ve tehlikeli gelişmelerdi. SSCB, Berlin buhranı ile Batıya meydan okuyordu. “Batı Birliği Savunma Örgütü” Sovyet tehdidi karşısında yetersiz kalmaktaydı ve bu gelişmeler ABD'nin güvenliği için de tehlike oluşturmuyordu. Bir ABD senatörü olan Arthur H. Vandenberg ABD Dışişleri Bakanlığının bilgisi dâhilinde bir yasa tasarısı hazırlamıştır (Arda, 2018: 69). Nisan ayında Senatoya sunulan bu yasa tasarısında Vandenberg, ABD Cumhurbaşkanı'na “ABD'nin güvenliğini ilgilendiren ve karşılıklı yardımlaşmaya dayanan konularda bölgesel ve diğer ortak anlaşmalara katılma yetkisinin verilmesini istiyordu.” 11 Haziran 1948 tarihinde, Vandenberg'in teklifi ABD Kongresi'nde görüşülerek kabul edilmiştir (Armaoğlu, 2010: 545). Böylece ABD'nin 1823 yılından başlayarak Monroe Doktrini doğrultusunda uyguladığı inziva politikasını terk etmesi ile Avrupalı devletlerle ittifak anlaşmaları yapmasının önü açılmış oluyordu.

Nihayetinde 4 Nisan 1949 tarihinde, Washington D.C.'de toplanan ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Danimarka, İzlanda, Lüksemburg, Kanada, Portekiz ve Norveçli yetkililer kurulan yeni dünyadaki güvenlik konusunda ve askeri tehlikelere karşı kısa adı NATO olan Kuzey Atlantik sözleşmesini (North Atlantic Treaty Organization) imzalamışlardır (Doğan, 2005:73; Uçarol, 2006: 821). Antlaşmada, NATO'ya katılan ülkelerin, “milletlerin demokrasi ilkeleri ile kişi hürriyetleri ve hukuk üstünlüğüne dayanan hürriyetlerini ve ortak savunmaları ile barış ve güvenliklerini korumak için birleşmiş oldukları belirtiliyordu. İçlerinden birine yapılmış bir saldırı hepsine yapılmış sayılacaktı” (Armaoğlu, 2010: 546). NATO'nun kurulması ile SSCB'nin Avrupa'da yayılma çalışmalarının durdurulduğu görülmektedir. Bu da gösteriyor ki, NATO'nun bir savunma sistemi olarak kurulmasıyla SSCB'nin tehditleri ve yayılma politikaları karşısında bir set oluşturulmuş ve caydırıcı bir güç meydana getirilmiştir (Uçarol, 2006: 821).

Türkiye'nin NATO Üyeliği Süreci

II. Dünya Savaşı'nın bitişinde Türkiye, hem Boğazlar ile Doğu Anadolu'daki toprakları üzerindeki istekleriyle hem de bu istekleri gerçekleştirmeye kararlı görünmesiyle SSCB'nin yoğun baskısı ile karşı karşıya kalınca güvenlik endişesi duymuştur (Ülman, 1967: 148). Aslında o dönem hala yürürlükte olan 1939 yılında imzalanmış bulunan “Türk-İngiliz-Fransız” anlaşması vardı. Ancak Türkiye buna güvenemiyordu. Çünkü savaş sırasında Türkiye bu anlaşmanın açık yüklemelerine rağmen tarafsız kalmıştı. Fransa ve İngiltere bunu ileri sürerek Türkiye'nin yardımına gelmeye bilirdi. Öyle ki, yardıma gelmek isteseler bile o dönem ABD'nin desteği olmadan kendilerini savunacak durumları da yoktu. Bu

nedenledir ki Türkiye, SSCB baskısı ve tehdidi karşısında ABD'nin yardımını aramak durumunda kalmıştır (Ülman, 1967: 148). ABD'nin 1947 yılında Truman Doktrini ilan edilinceye kadar Türkiye'nin yardımına gelmemesi nedeniyle Türkiye, Sovyet tehdidi karşısında tek başına mücadele etmiştir. 1947 yılında ABD'nin Türkiye'ye askeri yardım yaptığı süreçte Türkiye üzerinde oluşan ağır Sovyet baskısı azalmaya başlamıştı. Ancak söz konusu doktrin iki taraflı bir savunma anlaşması değildi. Bu nedenle, doktrin Türkiye'yi biraz rahatlatırsa da güvenlik endişelerini gidermeyi sağlamıyordu (Ülman, 1967: 149). Türk yetkililer NATO'nun kuruluş aşamasından başlayarak Türkiye'nin NATO'ya alınması için çalışmalarını sürdürmüşlerdir ki, Türkiye'nin NATO'ya üye olması için Sovyet tehditlerinin yanı sıra başka sebepleri de mevcuttu.

Öncelikle, NATO'ya üye olmak, Türk devlet adamlarınca cumhuriyetin ilanı ile birlikte izlenmeye başlanan Batı'ya dönük yürütülen dış politikanın bir gereği olarak görülüyordu. 1949 yılında "Avrupa Konseyi'nin kurucu üyesi olan Türkiye NATO'ya üye olmanın kendisinin hakkı olduğunu düşünüyordu. Diğer yandan Türkiye'de, 1945 yılındaki SSCB'nin taleplerinin oluşturduğu olumsuz hava hissedilmeye devam ediyordu. ABD'nin Truman Doktrini ve Marshall Planı doğrultusunda yaptığı yardımlar ABD ile yakın iş birliğini sağlamıştı ancak bu durum Sovyetlerin oluşturduğu tehlikeyi tam olarak gidermemişti. Ayrıca Türkiye savaş sürecinde izlediği savaş dışı kalma politikası sonucunda savaş sonrasında yalnız kalma korkusu içindeydi. Türkiye, Batı Avrupa, ABD ve yeni kurulan NATO gibi bir kuruluşun içinde yer alarak bu durumu ortadan kaldırmak istiyordu. Bunu başarır ise topraklarının savunulması sağlanacak ve ordusu modern bir yapıya kavuşacaktı (Erhan, 2009: 543-544; Oğuzlu, 2013: 2-3). Türkiye, ABD ile arasında oluşan ittifakı NATO'ya üye olarak kurumsal hale getirmek istiyordu (Yılmaz, 2012:1). Savaş sonrası çok partili demokratik sisteme geçmişti. Bunun sürdürülmesi isteniyordu. Demokrat Parti'nin (DP) liberal Batı geleneğini yerleştirme düşüncesi de vardı. Bunun Batı Bloğu içinde yer alınarak gerçekleşeceği düşünülüyordu (Erhan, 2009: 543-544; Ülman-Sander, 1972: 6). Bu düşüncelerle NATO'ya üyelik için çalışmalar başlatılmıştır.

Türkiye'de CHP Dönemi NATO Üyeliği Konusunda Gelişmeler

Batılı demokratik devletlerin muhtemel Sovyet saldırganlığına karşı Brüksel Anlaşması gibi savunma cephesi kurma girişimleri, Türk yetkililerin de bu antlaşmaya katılmak için girişimlerde bulunmasına neden olmuştur. İngiltere Dışişleri Bakanı ile 11 ayda üç kere görüşen Türk Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, bu konuda herhangi bir sonuç elde edememiştir (Balcıoğlu, 2005: 468). Batı Avrupa'da oluşan birliğe katılmayan Türkiye, bu oluşumun ABD ve Kanada'nın da katılımıyla etkin bir şekilde genişleyeceği haberini alınca kurulacak yeni oluşuma katılabilmek için NATO'nun kuruluşu aşamasında girişimlerini başlatmıştır. Dönemin Başbakanı Hasan Saka, Haziran 1948'de

A.Erkmen Türkiye'nin NATO Üyeliği ve Üyeliğin TBMM'de Kabulü

“Türkiye'nin ABD'nin müttefikten öte bir müttefiki olduğunu” söyleyerek iki ülke arasında kurulan işbirliğinin askeri bir ittifakla somutlaştırılmasını istemiştir (Erhan, 2009: 545; Arda, 2018: 72). 1949 yılının Şubat ayında Avrupa Ekonomik İşbirliği toplantısı yapılırken Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak Türkiye'nin NATO'ya girmesinin mümkün olmaması halinde İngiltere, Fransa, Türkiye ve Yunanistan'ın yer aldığı “Akdeniz Paketi”nin kurulmasını önermiştir (Erhan, 2009: 545). Türkiye, NATO'ya üye olabilmek için çalışmalarını yürütürken, İngiltere, Ortadoğu'daki ve Doğu Akdeniz'deki varlığını sürmek amacıyla oluşturmayı planladığı savunma paktına Türkiye'yi dâhil etmek istiyordu. Bu nedenle de Türkiye'nin NATO'ya katılmasına son zamana kadar karşı çıkmıştır (Molla, 2008: 12). 5 Mayıs 1949 yılında kurulan ve askeri bir niteliği olmayan Avrupa Konseyi'ne Türkiye'nin alınmaması Türkiye'de yeni tepkilere neden olmuştu. Bu tepkiler sonucu 8 Ağustos'ta Bakanlar Komitesi Türkiye'yi Konsey'e katılmaya davet etmiştir. Türkiye'nin Konseye katılması NATO'ya girme umutlarını artırmıştır (Balcıoğlu, 2005: 468). 1949 yılı Aralık ayında Türkiye, NATO'ya katılma konusunda ABD'nin kesin olarak ne düşüncede olduğunu öğrenmek istemiş ancak bir durum değişikliği olmamıştır. Fakat 1950 yılı Mart ayında ABD'nin Akdeniz Filosuna bağlı olan bazı gemilerin İzmir ve İstanbul limanlarını ziyaret etmeleri Türkiye'yi yeniden ümitlendirmiştir (Balcıoğlu, 2005: 469). Türkiye, Akdeniz ittifakının kurulması konusunda girişimlerini devam ettirmiştir. İtalya bu konuda Türkiye'yi desteklerken İngiltere Ortadoğu konusunda bir pakt kurma gibi farklı düşüncelere sahip olduğu için bu desteği vermiyordu. Türkiye, İngiltere'nin Ortadoğu konusunda planladığı pakta Mısır gibi Arap devletlerinin katılmayacağını biliyordu. Bu durumda Türkiye için tek seçenek vardı, o da NATO'ya üye olmaktı (Balcıoğlu, 2005: 469). Nihayet CHP iktidarının son günleri olan 11 Mayıs 1950 tarihinde Türkiye, NATO'ya üyelik başvurusunda bulunmuş ancak İtalya dışında bu girişimi destekleyen olmadığı için başvuru bir sonuca bağlanmamıştır (Erhan, 2009: 545).

Demokrat Parti Dönemi ve Türkiye'nin NATO'ya Üye Oluşu

Türkiye'nin NATO üyeliği için girişimleri devam ederken 14 Mayıs 1950'de yapılan genel seçimle iktidar değişikliği gerçekleşmiş ve DP, iktidara gelmiştir (Erkman, 2018:1227). DP'nin ilk katıldığı 1946 genel seçim kampanyası sürecinde Celal Bayar'ın “Dış politikamız milletlerin hukuk eşitliğine, milletlerarası siyasi, iktisadi ve kültürel iş birliğine, kolektif güven... esasına dayanmalıdır... milli varlığın ancak milli kuvvetle korunabileceği kanaatine bağlı kalmakla beraber milletler birliği gayesini hedef tutacak barışçı ve açık dış siyasetin memleket menfaatlerine uygun ve realist yol olduğuna inanıyorum...” sözleri DP'nin dış politikada Türkiye'ye katkı sağlayacağı düşünülen uluslararası ittifaklara katılma yönünde politikalar uygulayacağını göstermektedir (Vatan Gazetesi, 17. 07.1946; Şahingiray,1955: 29).CHP'nin dış politika uygulamalarını

benimsediği görülen DP döneminde NATO'ya giriş konusundaki mücadeleye hız verilmiştir. DP, NATO'ya üyelik konusundaki isteğini, CHP'nin girişimlerinin yetersiz olduğunu vurgulayarak muhalefette iken de göstermişti.

II. Dünya Savaşı'nda Japonya'nın yenilgiye uğraması sonucunda SSCB ile ABD, Kore sorunu ile karşı karşıya gelmişlerdir. SSCB, İngiltere, ABD ve Çin bu sorun için toplanmışlardır. Ancak bu görüşmede bir anlaşmaya varılamamıştır. Bunun üzerine ABD sorunu BM'ye taşımıştır. BM aldığı kararla 27 Haziran 1950'de üye devletleri yardıma çağırmıştır (Cengiz, 2009: 48). Türkiye ise Kore'de yaşanan gelişmeleri Haziran 1950'de yakından izlemekteydi (Erhan, 2009:545). 25 Haziran 1950 tarihinde Kuzey Kore kuvvetlerinin Güney Kore'ye saldırması ile ABD harekete geçmiştir. Türkiye'nin NATO'ya girmesi konusu Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile hız kazanmıştı. Kore Savaşı'nı DP, NATO'ya giriş için iyi bir fırsat olarak görmüştür. DP'ye göre Türkiye, Kore'ye asker gönderirse Türkiye'nin Batı'nın özgürlükçü fikirlerine bağlılığı kesin bir davranışla ortaya konacak ve ABD Kongresi bu karardan etkilenecektir. Böylece de Türkiye'nin NATO üyesi olması gerçekleşebilecektir (Bozkurt, 2018: 116). Bu düşüncelerle Bakanlar Kurulu hızlı bir şekilde 4500 kişi ile oluşturulan bir tugayı Kore'ye gönderme kararı almıştır. Kore'ye asker gönderme kararı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) görüşülmeden alınmıştı. Buna CHP ile Millet Partisi tepki göstermiştir. Bu tepkinin nedeni ise Kore'ye asker gönderme konusunda değil, bu karar alınırken muhalefet partilerinin fikrinin alınmaması ile ilgili idi. Bu tür konuların TBMM'de görüşülmesi Türkiye'de bir dış politika geleneği idi. Ancak DP'ye göre bu bir savaş kararı olmadığı için TBMM'de görüşülme gereği yoktu (Cengiz, 2009: 49). Türkiye ABD'nin ardından, BM'nin ülkeleri Kore'nin yardımına çağırması sonucu Kore'ye kara askeri gücü gönderme kararı alan ikinci ülkedir (Akkaya, 2012: 13). Nitekim asker gönderme kararının alınmasından bir hafta kadar bir süre sonra 1 Ağustos 1950 tarihinde, Türkiye NATO'ya üye olabilmek için ikinci başvurusunu yapmıştır. Ancak bu başvuru da NATO Bakanlar Konseyi'nin Eylül ayında yaptığı toplantıda reddedilmiştir (Erhan, 2009:545; Milliyet Gazetesi 23.08.1951).

İlk aşamada Kore'ye 4500 asker gönderen Türkiye 15 ülke içinde ABD'den sonra en çok asker gönderen ülke olmuştur. Kore'ye gönderilen asker sayısı ilerleyen dönemde 6000'i aşmıştır. Türk birliklerine, 18 Kasım 1950 tarihinde cephedeki ABD kolordusunun ihtiyatı olmak için Kunuri Bölgesine gitmesi emri verilmiştir (Yaman, 2005: 239). 26-30 Kasım tarihlerinde cereyan eden Kunuri muharebelerinde ağır kayıplar vererek Çin birliklerinin hücumunu Türk subayı kesmiş ve böylece 8. Amerikan Tugayını imhadan kurtarmıştır. Kore Savaşı 27 Temmuz 1953 yılında Panmunjan'da imzalanan barış antlaşması ile sona ermiştir (Bulut, 2018: 201). Kore'de Türk askerinin 721'i şehit olurken 672 asker yaralanarak yurda dönmüş ve 1475 yaralı asker Kore'de tedavi edilmiştir. 243 asker ise esir düşmüş ve 175 kişi de kaybolmuştur (Erhan, 2009: 546-547). Kore

A.Erkmen Türkiye'nin NATO Üyeliği ve Üyeliğin TBMM'de Kabulü

Savaşı'na katılan Türk tugayı muharebelerde büyük başarılar elde etmişti. Bunu, ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı, "Kore Savaşı'nda Türk askeri üstün vasfını gösterdi" şeklinde değerlendirmiştir (Karakaş, 2008: 362-363).

Türkiye'nin 1 Ağustos 1950 tarihinde, NATO'ya üye olabilmek için yaptığı ikinci başvurusu reddedilmişti. Türkiye'nin üyeliğinin NATO'yu olumsuz yönde etkileyeceğini düşünen ABD, NATO üyeliği yerine Türkiye'nin Yunanistan'ın da dâhil olduğu bir "Akdeniz Paktı" içinde yer almasını planlamıştır. Kurulması düşünülen pakt önceden İngiltere tarafından planlanan "Ortadoğu Komutanlığı" ile benzerlik gösteriyordu. NATO üyesi devletlerle, NATO ittifakı dışında ancak ona kendini yakın hisseden ülkeler arasında kurulacak paktla Doğu Akdeniz'in güvenliğini sağlamak amaçlanıyordu. Türkiye pakta hem sıcak bakmıyor hem de bunun kurulmasına ihtimal vermiyordu. Çünkü ilk olarak söz konusu dönemde İngiltere ile İngiltere'den bağımsızlığını almaya çalışan Mısır'ın aynı pakt içinde yer alması ihtimal dâhilinde değildi. İkinci neden o dönem Arap devletleri arasındaki anlaşmazlık vardı. Bu nedenlerle Mısır böyle bir oluşum içinde tek başına yer alamazdı (Arda, 2018:76; Milliyet Gazetesi, 01.10.1950). Türkiye, Akdeniz Paktı'nın kurulmasına olumsuz baksa da bu fikre tamamen arkasını dönmemişti. Bunu NATO'ya üye olabilmenin bir adımı olarak görüyordu. Bu nedenle ABD'nin o dönem Dışişleri Bakanı olan Dean Acheson'un 19 Eylül'de Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin'e bir notayla verdiği Türkiye'nin Akdeniz savunma planlamasına katılmasıyla ilgili talebini 21 Ekim'de kabul ettiğini yolladığı cevabi notasında belirtmiştir (Arda, 2018: 76).

ABD'nin Türkiye'ye Karşı Tutumunu Değiştirmesi ve Türkiye'nin NATO'ya Alınması

1951 yılına gelindiğinde ABD Hükümeti askeri stratejilerinde değişiklikler yapmaya başlamıştır. Özellikle Başkan Truman'ın isteği ile General Eisenhower'ın Atlantik Paktı Ordusu'nun başına tayin edilmesi sonrası yapılan değişiklikler hissedilmiştir. Bu değişim ile birlikte milli menfaatler ve değişen dünya koşulları nedeniyle ABD, Türkiye'nin NATO üyesi olmasına olumlu bakmaya başlamıştır (Balcı, 2017: 72). Nihayet ABD, müttefiklerine 15 Mayıs 1951 tarihinde Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'ya dâhil edilmesini önermiştir (Erhan, 2009:548; Bilge Criss, 2012: 15).Bu kararın nedeni Türkiye'nin yürüttüğü ısrarlı girişimler değil, Dünya'da oluşan yeni koşulların ABD nezdinde yarattığı endişelerdir (Erhan, 2009: 548). SSCB'nin 1949 yılında atom bombasına sahip olduğunu duyurması ile SSCB ile ABD nükleer alanda eşit hale gelmiş oluyordu. Bu gelişme ile ABD sahip olduğu önemli bir avantajı kaybediyordu. Bu durum NATO'nun güney kanadının güçlendirilmesi zorunluluğunu gündeme getirmiş ve olası bir Sovyet saldırısına karşı SSCB'nin, stratejik noktalarını imha etmek için Türk hava sahasının kullanılması ihtiyacı oluşturmuştur (Balcı, 2017: 72). Ancak Türkiye NATO'ya alınmadan ABD'nin bu

ihtiyacını karşılamayacağını belirtmiştir (Erhan, 2009:548). Diğer yandan 1950 Şubat'ında Moskova'da Çin ve SSCB arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Böylece kapitalist dünyaya karşı komünist iki büyük ülkenin cephe aldığı görüntüsü oluşmuştur (Özçelik, 2003: 66). Kore Savaşı da ABD'yi SSCB karşısında tedbirler almaya iten konulardan biridir. Bu savaş, uluslararası alanda komünizm egemenliğinin bir kampanyası olduğunu göstererek atom bombası dengesinin oluşmasıyla bölge savaşlarının çıkması ihtimalini de ortaya koymuştur (Özçelik, 2003: 67). SSCB, Uzakdoğu'dakine benzer şekilde Avrupa'da da genişleme girişiminde bulunabilir ve ilk hedefi henüz NATO'ya üye olamamış Türkiye olabilirdi. Türkiye'nin işgal edilmesi ise Avrupa'nın güvenliğini tehlikeye düşürürdü (Erhan, 2009:549). Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya üyeliği konusunda ABD'nin ısrarlı olmasının başka bir nedeni de Yugoslavya'da yaşanan durumdu SSCB, Avrupa'ya bir saldırı kararı alırsa Yugoslavya'da tehdit altına giriyordu. Yugoslavya 1948'de Kominform'dan çıkartılmış ve SSCB'nin yoğun baskısı altındaydı (Özçelik, 2003: 67). Yugoslavya'nın SSCB tarafından işgalinin önlenmesi için NATO Başkomutanı Eisenhower'ın vurguladığı gibi NATO'nun güney kanadının güçlendirilmesi gerekiyordu (Balci, 2017: 74). Bununla birlikte ABD strateji uzmanları Avrupa'da bir savaş çıkarsa Urallardaki endüstri bölgeleri ile Kafkaslardaki petrol yataklarının bombalanması gerektiğini vurguluyorlardı (Ülman, 1968: 261). Bunun için Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya dâhil edilmesi gerekiyordu. Böylece ABD için Türkiye'nin önemi gittikçe artıyordu. Türkiye'nin Kore Savaşı'na ABD'den sonra en çok asker gönderen ülke olması ve bu savaşta Türk askerinin savaş kabiliyetini göstermiş olması ABD'li yöneticilerin yanı sıra diğer NATO üyelerinin birçoğunun da Türk askeri hakkındaki fikirlerinin yumuşamasını sağlamıştır. ABD kamuoyunun Türkiye konusundaki düşünceleri de önemli idi. Kore Savaşı'nda Türk birliklerinin sergilemiş olduğu üstün başarı ve Kuruni Muharebesi'nde kendilerini feda etmek pahasına ABD birliklerini imha edilmekten kurtarmaları, Amerikan kamuoyunda Türkiye'nin Sovyet tehdidine karşı yalnız bırakılmaması gerektiği yolunda bir görüş oluşmasına neden olmuştur (Erhan, 2009: 549). ABD'nin fikri bu şekilde dönüşmüş iken NATO'nun diğer üyeleri farklı düşüncelere sahipti.

Türkiye'nin NATO'ya üye olması konusunda Fransa, İtalya, Luxembourg ve Hollanda ABD ile aynı fikirde idi. İngiltere ise hala Türkiye'nin Orta Doğu'nun savunulmasında görevlendirilmesini istiyordu. Öte yandan NATO'nun İskandinavyalı üyeleri olan Norveç ve Danimarka antlaşmanın alanı genişletilirse kendi çıkarları dışında kalan Akdeniz bölgesinin korunması için savaşa girmek istemiyorlardı. Bu devletler ayrıca NATO'nun bir savunma ittifakı olmasının yanı sıra, siyasi, kültürel ve sosyal açıdan birbirine benzeyen ülkelerin bir araya gelmesiyle oluştuğunu savunarak Türkiye ve Yunanistan'ın bu özellikleri taşımadığı için pakta alınmasına karşı çıkıyorlardı (Erhan, 2009: 549-550). Bütün bu yaşananlara rağmen 15 Mayıs 1951 tarihinde ABD, NATO üyesi diğer

A.Erkmen Türkiye'nin NATO Üyeliği ve Üyeliğin TBMM'de Kabulü

devletlere birer mektup yazarak Türkiye ve Yunanistan'ın üyeliği ile ilgili tavsiyede bulunmuş ve bu tavsiyelerle üyeliğin önündeki engelleri kaldırmıştır (İlhan, 2015: 164).

16-20 Eylül 1951 tarihlerinde NATO Bakanlar Konseyi'nin Ottawa'da yaptığı toplantının sonunda Yunanistan ile Türkiye'nin NATO'ya üye olarak çağrılmalarına oy birliği ile karar verilmiştir (Cengiz, 2009: 53). Bununla birlikte özellikle İngiltere'yi ikna etmek kolay olmamıştır. Tartışılan konu ise Türkiye'nin üye olduktan sonra NATO'nun hangi komutanlık bünyesine alınacağıdır. İngiltere, Türkiye'yi kurulması düşünülen "Ortadoğu Komutanlığı" içine almak isterken Türkiye, ABD'li General Eisenhower komutasındaki "Avrupa Müttefik Komutanlığı" bünyesinde yer almak istemiştir (İlhan, 2015: 164). Türkiye'nin üyelik sürecini bu nedenin uzattığı anlaşılmaktadır. Yaşanan bu gelişmelere rağmen Türkiye'nin NATO'ya üyeliği üye ülkelerin meclislerinde görüşülerek kabul edilmiştir (Karacan, 1952: 1). Böylece Türkiye'ye NATO'ya katılması için davetiye gönderilmiştir.

Türkiye'nin NATO Üyeliğinin TBMM'de Görüşülmesi ve Yürürlüğe Konması

Türkiye'nin NATO'ya katılımı 18 Şubat 1952 tarihinde TBMM'de görüşülüp kanunlaştırılmıştır. TBMM'de saat 15'te birinci oturum açılmış ve yapılan oylama ile Türkiye'nin NATO'ya üyeliği konusunun ilk gündem maddesi olarak görüşülmesi kabul edilmiştir. Türkiye'nin NATO üyeliği konusunda söz isteyen vekiller sırasıyla şöyledir: Dışişleri Bakanı ve İstanbul Milletvekili Fuad Köprülü, Dışişleri Komisyonu Başkanı ve Samsun Milletvekili Firuz Kesim, Zonguldak Milletvekili Abdürrahman Boyacıgiller, İstanbul Milletvekili Füzüzan Tekil, Ağrı Milletvekili Celal Yardımcı, İzmir Milletvekili Cihad Baban, Kayseri Milletvekili Suad Hayri Ürgüblü, Eskişehir Milletvekili Ali Fuad Cebesoy, Muğla Milletvekili Nadir Nadi, Mardin Milletvekili Kemal Türkoğlu, yine İzmir Milletvekili Osman Kapani, Erzurum Milletvekili Rıfık Salim Burçak, Kocaeli Milletvekili Ethem Vassaf, Seyhan Milletvekili Sedat Bari, Ankara Milletvekili Hamid Şevket İnce, yine Kayseri Milletvekili İsmail Berkok ve Giresun Milletvekili Arif Hikmet Pamukoğlu'dur (TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, Cilt: 18, 41. Birleşim, 2. Toplantı 339). Görüldüğü gibi NATO hakkında söz almak isteyen vekiller Türkiye coğrafyasında geniş bir alanı temsil etmektedirler. Ancak görüşülecek konunun ivediliği nedeniyle bu vekillerin bir kısmı kürsüye çıkıp Türkiye'nin NATO üyeliği konusundaki düşüncelerini belirtememişlerdir.

Gerçekleştirilen oturumda Türkiye'nin NATO üyeliğine alınması hakkında ilk konuşmayı Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü yapmıştır. Köprülü konuşmasında Türkiye'nin NATO üyeliğinin dışişleri komisyonundan oy birliğiyle geçirildiğini vurgulamıştır. Bu konuda hazırlanan kanun tasarısının mecliste kabul edilmesi

gerçekleşirse bunun ABD'ye hemen sunulacağını ve böylece Türkiye'nin NATO üyesi olmasının gerçekleşeceğini belirtmiştir. Köprülü konuşmasının devamında NATO anlaşmasını imzalayan 12 devletin bu anlaşmayı yapmaktaki gayelerini ve ideallerini belirttikten sonra NATO'nun bir askeri müdafaa vasıtası olmasının yanı sıra geniş manada maddi ve manevi yükselişi hedef tutan bir iş birliği ve dayanışma anlaşması olduğunu vurgulamıştır. Köprülü, NATO'nun askeri yönünün çok tartışılan bir konu olduğunu ifade etmiş ve bu nedenle bu yönü üzerinde duracağını belirtmiştir. Köprülü, antlaşmanın 5. maddesinde taraflardan birine veya birçoğuna karşı gerçekleşecek silahlı bir saldırıyı tarafların hepsinin kendine yapılmış bir saldırı olarak kabul edeceğini ifade ettiğini vurgulamıştır. 6. Maddede ise 5. Maddede kabul edilen hükümlerin nerelere saldırı vukuu bulunduğu takdirde cari olacağını belirtildiğine değinmiş ve eğer Türkiye anlaşmayı bu haliyle kabul etseydi Türkiye topraklarının hepsinin NATO kapsamına alınmamış olacağını vurgulamıştır. Köprülü bu nedenle anlaşmanın söz konusu 6. Maddesinde Türkiye'nin bütün topraklarını içine alacak şekilde değişiklik yapıldığının altını çizmiştir. Köprülü konuşmasını, 1948 yılından itibaren önem kazanan Türk- ABD ilişkilerine değinerek sürdürmüş ve Türk- ABD ilişkilerine değinmesinin nedenini de elde edilenin bütün milletin yıllarca beklediği bir netice olduğu şeklinde açıklamıştır. Bu sürecin 1948 yılına kadar uzanan bir mazisi olduğunu vurgulayan Köprülü, amacın Türkiye'nin güvenliğini "ABD'nin de içinde olacağı muhtelif müşterek tedbirlerle kuvvetlendirmek" olduğunu ifade etmiştir. Köprülü, söz konusu vesikanın, "istiklal, hürriyet, demokrasi ideallerine bütün hürriyet aşığı milletler gibi samimiyetle bağlı olan Türk milletinin arzu ve iradesine ve onun temsilcisi olan Meclisin isabetli direktiflerine tamamen uygun olduğu kanaatinde olduğunu" vurgulayarak, kararın yüksek heyete ait olduğunu belirtmiş ve konuşmasını tamamlamıştır (Köprülü, 1952: 313-315).

TBMM'de NATO konusunda konuşmak üzere söz alan ikinci isim Dışişleri Komisyonu Başkanı Firuz Kesim olmuştur. Kesim, konuşmasına TBMM'nin tarihi günlerinden birini yaşadığını belirterek başlamış ve 1945 yılında başlayan ve devam etmekte olan Sovyet tehlikesine vurgu yaparak bu tehlike karşısında milletin tek başına mukavemet ettiğini belirtmiştir. Kesim, Türkiye NATO'ya üye olunca NATO üyesi 12 devletin Türkiye sınırlarına yapılacak bir silahlı saldırıyı kendilerine yapılmış olarak kabul edeceklerini ve Türkiye'nin "Hür Dünya"nın müşterek varlığını müdafaaya bu devletlerle birlikte katılacağını belirtmiştir. Kesim, geçmiş tarihe bakıldığında ilk defa ehemmiyeti büyük olan siyasi ve askeri bir emniyet manzumesine eşit haklarda girildiğini ve bunun Türkiye'yi yarınlara büyük bir güvenle baktırdığını ve DP Hükümetinin bu başarıyı kısa sürede elde ettiğini belirterek bu başarısından dolayı DP'ye teşekkür etmiştir. Kesim ayrıca DP, Hükümeti'nin iktidara geldiği günden itibaren takip ettiği dış politika hakkında haksız şekilde eleştirilere maruz kaldığını belirterek muhalefeti bu konuda eleştirmiş ve bu eleştirilere rağmen Hükümetin şuurlu ve sebatlı bir çalışma yürüttüğünü ifade etmiştir. Kore'ye asker gönderme kararının

A.Erkmen Türkiye'nin NATO Üyeliği ve Üyeliğin TBMM'de Kabulü

tereddütsüz ve hızlı bir şekilde alındığını, askerinin Kore'de sergilediği kahramanlıkların ise Türkiye'ye NATO' yolunun açılmasında etkili olduğunu ve bu nedenle Kore şehit ve gazilerinin önünde şükran ve minnetle eğildiğini belirtmiştir. Kesim, II. Dünya Savaşı sonrasında dünyada yaşanan olumsuzluklara ve sağlanamayan barışa ve SSCB'nin Türkiye üzerinde oluşturduğu tehlikeye ve ABD'nin bu tehlike karşısında Türkiye'ye yaptığı yardımlara vurgu yaparak konuşmasını sürdürmüştür. Konuşmasının devamında Brüksel Antlaşması'nın imzalanması ve ardından ABD'nin katılımı ile NATO'nun kurulmasından söz ederek Türkiye'nin NATO'ya davet edilmesi nedeniyle ABD Başkanı'na, devlet adamlarına ve ABD vatandaşlarına teşekkür etmiştir. Kesim, Türkiye'nin NATO'ya üye olmakla en doğru yolu seçtiğini ifade etmiştir. Türkiye ve Yunanistan'ın katılımı ile sayısı 14'e yükselecek olan bu devletlerin hür dünyayı, insan haklarını ve medeniyetin müşterek varlığını her türlü tehlikeye karşı koruma azminde olduklarını vurgulamıştır. TBMM'nin bu vesikayı kabul etmesi ile "sulhu temine matuf muazzam bir emniyet manzumesinin temellerinden birini Türk Milletine istinat ettireceği" şeklindeki sözleri ile konuşmasını bitirmiştir (Kesim, 1952:315-318).

Üçüncü konuşmacı olarak CHP adına Faik Ahmet Barutçu söz almıştır. Barutçu, CHP'nin Türkiye'nin NATO'ya girişini tasvip edecek vesikayı memnuniyetle karşıladığını belirterek konuşmasına başlamıştır. Konuşmasının devamında, antlaşmanın hükümlerinin her ülkenin kendi Anayasasına göre tatbik olunacağını vurgulayarak "bugün Anayasamıza göre ilk tasdik muamelesini yapacağız" demiş ve bundan sonraki uygulamalar aşamasında da Anayasaya bağlı kalınması, TBMM'nin onayının alınması ve askeri alanda yapılacak anlaşmalarda dikkatli olunması gerektiğini vurgulamıştır. Barutçu konuşmasını, 1945 yılı itibarı ile başlayan Sovyet tehditlerine ve 1947 yılından itibaren Sovyetlere karşı yapılan ABD yardımlarına vurgu yaparak sürdürmüştür. Türkiye'nin NATO üyeliğinin 1947 yılından beri sürdürülen Türk dış politikasının ve Türk-ABD ilişkilerinin bir sonucu olduğunu ifade etmiştir. ABD'ye Türkiye'ye gösterdiği ilgiden dolayı teşekkür ettikten sonra başta İngiltere ve Fransa olmak üzere diğer akit devletlere de teşekkürünü bildirmiştir. Barutçu Türkiye'nin NATO üyeliğinde dünyada yaşanan gelişmelerin de etkili olduğunu ifade etmiştir. Konuşmasının sonunda Atlantik Paktını milli bir eser olarak tasvip ettiğini ve memleket için hayırlı olmasını dilediğini ifade etmiştir (Barutçu, 1952: 318-319).

Dördüncü Konuşmacı DP grubu adına konuşan Rıfki Salim Burçak'tır. Burçak konuşmasının başında II. Dünya Savaşı'nı demokrasilerin kazanılması sonucu bir sulh ve huzur dönemi yaşanacağı beklenirken bunun aksine her gün biraz daha artan tehlikeli bir emniyetsizlik havası yaşandığını vurgulayarak savaş sonrası dünyada yaşanan olumsuz gelişmelerin üzerinde durmuştur. Dünya barışı için büyük umutlarla kurulan BM'nin dünya huzurunu sağlamak için kendisinden

beklenenleri sağlayamadığını ve bu nedenle Batı Avrupalı devletlerin yeni arayışlara girdiğini vurgulamış ve bu arayışlar içinde NATO'nun kuruluşuna kadar geçen süreçte yaşananları anlatmıştır. NATO'nun dünya barışı için önemi üzerinde durmuştur. Burçak Türkiye'nin NATO'ya üye olması ile Batı Avrupa savunma sisteminin bir kat daha güç kazandığını belirtmiş ve bunun nedenleri üzerinde durmuş ve Türkiye'nin NATO'ya kabul edilmesi sebebiyle başta ABD olmak üzere NATO üyesi devletlere teşekkür etmiştir. Burçak konuşmasının devamında NATO'nun Türkiye için önemini belirtirken 1945 yılından sonra oluşan Sovyet tehlikesine değinmiş ve Batı Avrupa'nın da Türkiye gibi Sovyet tehdidi ile karşı karşıya kaldığını belirterek Sovyetlerin ortak düşman olduğu vurgusunu yapmıştır. Burçak ABD'nin Truman Doktrini ve Marshall Planı doğrultusunda Türkiye'ye yaptığı yardımları şükranla karşıladığını ifade etmiştir. Türkiye'nin NATO üyesi olması ile paktın sınırlarının Kars'a kadar uzayacağını belirmiş ve bu gelişme ile hem Avrupa'nın hem de Türkiye'nin dış emniyetinin sağlamlaştığını vurgulamıştır. Konuşmasında iç politikada yaşananlara da değinen Burçak, CHP adına konuşan Barutçu'nun "Türkiye'nin NATO'ya üyeliği CHP döneminde başlatıldı" sözüne karşılık konuşmuştur. Bunun CHP döneminde başlatılmadığını dönemin Başbakanı ve Dışişleri bakanının basın ve TBMM konuşmalarından örnekler vererek açıklamaya çalışmış ve Türkiye'nin NATO üyeliğinin DP'nin başarısı olduğunu, CHP'nin buna katkısı olmadığını ifade etmiştir. Uzun bir konuşma yapan Burçak konuşmasının sonunda Türkiye'nin NATO'ya eşit haklar ve eşit şartlarda üye olduğunu vurgulayarak bunda Hükümetin aldığı Kore kararının etkili olduğunu belirtmiş ve Kore gazilerine ve şehitlerine minnet ve şükranlarını bildirmiştir (Burçak, 1952: 319-322). Burçak'ın CHP'ye yönelik eleştirisine karşılık CHP adına cevap vermek üzere Barutçu söz almış ve Barutçu, Türkiye'nin NATO üyeliğinin milli bir mesele olduğu, bunun bir parti meselesi haline getirilmemesi gerektiği ve CHP'nin NATO üyeliği için yaptığı çalışmaların hariciye dosyalarında yer aldığı şeklinde bir cevabi konuşma yapmıştır (Barutçu, 1952: 326).

Abdurrahman Boyacıgiller beşinci sırada söz almış ve Millet Partisi adına konuşmuştur. Boyacıgiller konuşmasının başında ve sonunda Türkiye'nin NATO üyeliği konusunda olumlu bir konuşma yaparken konuşmasının ortasında Hükümetin açıklık getirmesini istediği bir konuya değinmiştir. Boyacıgiller, ABD senatosunda müzakere edilen ve bazı senatörlerin ortaya attığı bazı fikirlere cevap istemiştir. ABD senatosunda "...İç isyanların, dışarıdan gelen kışkırtma ve ufak ölçüde yardımlarla vuku bulmuş ve devam etmiş olması tecavüz sayılmayacaktır..." şeklinde bir görüşme yapılmıştır. Boyacıgiller Hükümete, Sovyetler bizzat değil de peykleri vasıtası ile doğrudan doğruya veya çeteler şeklinde Türkiye'ye bir tecavüz yaparsa NATO'nun yardım mekanizması otomatikman işleyecek mi sorusunu sormuştur. Dışişleri Bakanı Köprülü de söz alarak bu soru üzerine bir konuşma yapmış ancak konuya tam açıklık getirmemiştir (Boyacıgiller, 1952: 323-326).

A.Erkmen Türkiye'nin NATO Üyeliği ve Üyeliğin TBMM'de Kabulü

Altıncı sırada söz alan Firuzan Tekil'dir. Tekil, konuşmasında Türkiye'nin NATO üyeliği sırasında yaşananları anlatmış ve bu bağlamda Türkiye'nin Kore'ye asker gönderişi sırasında yaşananlara değinmiş ve muhalefet partilerini bunu desteklemedikleri yönünde eleştirmiştir. Tekil konuşmasını Türkiye'nin Avrupalı olma arzusunun NATO üyeliği ile gerçekleştiğini belirten uzun bir konuşma yapmış ve tasarının olduğu gibi kabul edilmesi gerektiğini belirterek çalışmalarından dolayı Hükümete teşekkür etmiştir (Tekil, 1952: 326-329).

Yedinci sırada Celal Yardımcı söz almıştır. Yardımcı, Türkiye'nin NATO'ya üyeliğinin önemi üzerinde durmuş ve konuşmasında Türk milletinin ve Türk ordusunun özelliklerinden bahsetmiş, NATO'ya üye olanları ve üye olacakları tebrik etmiş ve “ Ne mutlu Türküm diyene, Ne mutlu Türk'e bel bağlayana” sözleri ile konuşmasını tamamlamıştır (Yardımcı, 1952: 329-331).

Sekizinci konuşmacı olarak Cihad Baban söz almıştır. Baban, Kırım Savaşı sonunda imzalanan 1956 Paris Antlaşmasıyla Türkiye'nin Avrupa üyesi olduğuna ve NATO üyesi olarak da bir dünya devleti olduğuna vurgu yapmıştır. Türkiye'nin NATO üyeliğinin önemli olduğu ve bunun büyük bir başarı olduğu yönünde konuşmuştur. Baban konuşmasının devamında NATO kurulmadan önce 26 Ocak 1949 tarihinde ABD Dışişleri Bakanı'nın gazetecilere verdiği demeçte “Kuzey Atlantik Bölgesi milletlerinin müştereken tevarüs ettikleri müşterek bir medeniyetleri vardır” dediğini belirterek “Biz hepimiz insan haklarına, fert, ferdin şeref ve itibarına, demokrasiye ve hürriyet prensiplerine iman ediyoruz,” açıklamasını yapmış ve ABD Dışişleri Bakanı Ancheson'un ifade ettiği bu sözlerin NATO girizgâhında da yer aldığını ve bunun bir tehlike arz ettiğini ifade etmiştir. Baban, konuşmasının devamında NATO'nun kuruluş aşamasında Batı'da yaşananları uzun uzun anlatmıştır. Türkiye'nin NATO üyesi olmasında muvaffakiyetin hükümete ait olduğunu fakat hükümete bu muvaffakiyeti sağlayanın Türk halkı olduğunu vurgulayarak Kore gazileri ve şehitlerini anmış, Kore'de akan Türk şehitlerinin kanı ile aynı dava için öldüğünü belirttiği ABD askerlerinin kanının aynı çukurda birleştiğini ifade etmiştir. Mecliste yapılacak NATO oylaması ile üyeliğin kabul edilmesinin önemine vurgu yaparak konuşmasını bitirmiştir (Baban, 952: 331-335).

Dokuzuncu sırada konuşan vekil Suad Hayri Ürgüblü'dür. Ürgüblü, konuşmasının başında görüşülen belgeden “büyük eser” olarak söz etmiştir. ABD'nin I. ve II. Dünya savaşlarında ve savaşların sonunda Avrupalılar için yaptıklarından övgüyle bahsetmiş ve Türkiye'nin NATO'ya üyeliği sürecinde ABD'li yetkililerin söylediği olumlu sözlere konuşmasında yer verip bu sözler üzerine değerlendirmeler yapmış, Hükümeti tebrik ederek antlaşmanın dünya barışına ve Türkiye'ye “mutlu” olmasını dileyerek konuşmasını bitirmiştir (Ürgüblü, 1952: 335-336).

Müstakillerden olan Ali Fuad Cebesoy onuncu sırada söz almıştır. Cebesoy, konuşmasında NATO'nun ruhunun hür dünyayı korumak olduğunu, Türkiye ve Yunanistan'ın üyeliği ile de bu kuruluşun güç kazanacağını belirtmiştir. Türkiye'nin NATO'ya üye olmayı çok arzu ettiğini belirterek bu yöndeki başarılarından dolayı DP'ye ve ayrıca Başbakan ile Dışişleri Bakanı'na teşekkür etmiştir. Cebesoy, Antlaşmanın askeri mahiyetinin yanı sıra iktisadi ve mali yönünün de olduğunu altını çizmiştir. Türkiye'nin pakta girmekle üzerine ağır mesuliyet aldığını belirterek bu mesuliyetleri yerine getirmek için Atlantik Organizasyonu içinde dirayetle çalışılması gerektiği tavsiyesinde bulunmuştur. Türkiye'nin konumu itibarı ile Avrupa'dan daha çok yardım almaya ihtiyacı olduğunu ve bunun temin edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Türkiye'nin NATO üyesi olmasında ABD'nin çok katkı sağladığını vurgulayarak başta ABD olmak üzere NATO üyesi ülkelere Türkiye'yi de bu kuruluşun içine aldıkları için teşekkür etmiştir. Kore kahramanlarının da bu üyeliğe katkı sağladığını vurgulayarak o dönem Kore'de hala savaşıyor olanlara başarılar dilerken şehit olanların da önünde hürmetle eğildiğini belirterek konuşmasını bitirmiştir (Cebesoy, 1952: 336-337).

Cebesoy'un konuşmasından sonra kanunun kabulü için açıklamaların yeterli olduğu ve oylamaya geçilmesi gerektiği yönünde istekler olmuştur. Bu istekler oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir. Bu nedenle söz isteyen diğer vekiller konuşma yapamamışlardır. Buna Sinan Tekelioğlu itiraz etmiştir. Kemal Türkoğlu ise müstakillerden bir kişiye söz verildiğini belirterek bunun yeterli olmadığını vurgulanmış ve yapılan oylamada oy çoluğu ile üyeliğin oylamasına geçilmiştir.

Türkiye'nin NATO'ya üyeliği 18 Şubat 1952 tarihinde TBMM'de görüşülerek bir çekimser oya karşı 409 kabul oyuyla kabul edilmiştir. Oylamadan sonra Dışişleri Bakanı Köprülü ve Başbakan Adnan Menderes birer teşekkür konuşması yapmışlardır. Menderes konuşmasında çok heyecanlı olduğunu ifade etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, Cilt: 18, 41. Birleşim, 2. Toplantı 339). TBMM'de kabul edilen Kuzey Atlantik Antlaşmasına Türkiye Cumhuriyeti'nin katılmasına dair 5886 numaralı ve 18 Şubat 1952 tarihli kanun Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (TBMM Kanunlar Dergisi 34. Cilt, s. 173; Resmî Gazete, 19,11. 1952, Sayı: 8038). Böylece Türkiye resmen NATO üyesi olmuş ve oturumun sonunda Kore kahramanları için saygı duruşunda bulunulmuştur (TBMM Tutanak Dergisi, 9. Dönem, Cilt: 18, 41. Birleşim, 2. Toplantı 339). Oylamada çekimser oyu Seyhan Bağımsız Milletvekili olan Cezmi Türk kullanmıştır (Balcı, 2017: 79).

ABD'nin Türkiye'yi NATO üyesi yapmaktaki amacı onun stratejik öneminden yararlanarak komünizmin yayılmasını önlemektir. Bu amaçla Türkiye'ye yaptığı mali ve askeri yardımlar Türkiye'nin savaş sonrasında hem

A.Erkmen Türkiye'nin NATO Üyeliği ve Üyeliğin TBMM'de Kabulü

askeri hem de ekonomik yönden kalkınmasına katkı sağlamıştır. Türkiye, TBMM'de bu konuda yapılan konuşmalarda da vurgulandığı gibi Osmanlı döneminden beri süregelen Batılılaşma arzularını bununla gerçekleştirmek istemiştir. Türkiye'nin NATO'ya üye olmasından sonra Türkiye'nin dış politikada aldığı kararlarda ABD'nin etkili olduğu görülmektedir (Korkmaz, 2015: 140).

Türkiye'nin NATO Üyeliği'nin Onaylanmasının Ardından Yaşananlar

Türkiye'nin NATO'ya kabulünden sonra Başbakan Menderes, yabancı ajanslara Ankara'da verdiği demeçte; "Türkiye'nin eşit haklara sahip bir üye sıfatıyla Atlantik Paktına kabulü lehinde verilmiş olan karar doğal olarak hükümetimiz tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Bu olumlu gelişmeye, hükümetimizin takip etmekte olduğu ve milli bir politika olarak kamuoyunda kuvvetle desteklemekte olduğu barışçı ve azimli siyasetin bir neticesi olarak bakmak doğru olur. Bu olay demokrasi âleminin ortak güvenlik amacının sağlanması ve bu maksatla dayanışma ve birliğin temini bakımından yeni ve önemli bir adım teşkil etmektedir..." değerlendirmesini yapmıştır. Muhalefet partisi CHP'nin Genel Başkanı İsmet İnönü de Türkiye'nin NATO'ya kabulünü, "Türkiye'nin Atlantik Paktı'na girmesi dünyada barış ihtimalini atıracak kıymetli bir unsur olabilir. Memleketimizin güvenliği, uluslararası bir oluşumun kader birliğine katılmış olmak bakımından siyaseten artmıştır denilebilir... Bundan sonra dünya barışı bakımından vazifelerimiz de artmış oluyor," şeklinde değerlendirmiştir (Dünya Bülteni, 8. 12. 2013).

TBMM'de, NATO hakkında yapılan bir tartışmada "*Atlantik Paktının gayesi nedir?*" sorusuna, Dönemin TBMM Başkanı, Paktın amacının sulh olduğu ve sulhu koruyabilmek için NATO'nun kaynaklarının çoğunu savunmaya harcadığını, belirtmiştir. Bunun nedenini de "Türkiye'nin ve bütün diğer hür ve demokratik milletlerin iman ettikleri istiklal, hürriyet, iktisadi gelişme ve sosyal adalet idealleri ancak sulh içinde gerçekleşebilir" şeklinde açıklamıştır (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-1-0-0/ 35/ 216/26).

1954 genel seçim kampanyası sürecinde Bolu'daki 24 Nisan 1954 tarihli konuşmasında, NATO'ya değinen dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar; "...NATO denilen müdafaa ve sulh teşkilatına girdiğimiz içindir ki, en büyük devletlerle yan yana oturmak suretiyle dünya meselelerini müsavi şartlarla müzakere etmekteyiz. Ve bundan dolayıdır ki, Türk milleti her yerde itibar görmektedir..." şeklinde Türkiye'nin NATO üyeliğini değerlendirmiştir (Şahingiray, 1955: 130).

Hürriyet Gazetesi, Türkiye'nin NATO üyeliğinin görüşüldüğü gün olan 18 Şubatta, "Atlantik Paktı'na iştirakimizi tasvip için Büyük Millet Meclisi Tarihi

Bir Toplantı Yapacak” sözleriyle NATO konusunu manşetine taşımıştır (Hürriyet Gazetesi, 18.02.1952). Cumhuriyet Gazetesi, 18 Şubat’ta “Atlantik Paktına eşit şartlarla iltihakımız. Meclisin bu günkü tarihi celsesinde buna dair tasarı konuşulacak” sözlerini manşete taşıırken, 19 Şubat’ta, “Millet meclisinin dünkü tarihi kararı” ve Muhalefet hükümeti tebrik ederek bu eser milli politikanın sağladığı milli bir eserdir dedi.” sözleri ile manşete taşımıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 18.02.1952; 19.02.1952). TBMM’de 409 milletvekili Türkiye’nin NATO’ya üyeliğinin kabulü yönünde oy kullanırken 1 milletvekili çekimser oy kullanmış ve üyelik oy çokluğuyla kabul edilmiştir. Milliyet Gazetesi ise “404 milletvekilinin iştirak ettiği dünkü celsede partiler tam bir milli birlik gösterdiler” sözleri ile meclisteki durumu farklı yansıtmıştır. Bununla birlikte TBMM’de Türkiye’nin NATO üyeliğinin kabulünü “tarihi bir gün” şeklide yansıtmış ve TBMM’de NATO görüşmeleri başlamadan önce meclisteki bu tarihi güne şahit olmak için davetiye arayışına giren birçok kimseler olduğunu, meclisteki konu ile ilgili yapılacak müzakerelerin radyodan yayınlanacak olmasından toplumun memnun olduğunu belirtmiştir (Milliyet Gazetesi, 19.02.1952). Genel olarak bakıldığında Türkiye’nin NATO üyesi olması basında olumlu karşılanmış ve önemli bir gelişme olduğu yönünde değerlendirmeler yapılmıştır (Ulus Gazetesi, 26.02.1952; Aksam Gazetesi, 22.02.1952; Bozkurt, 2008: 130).

Türkiye üye olduktan sonra, NATO konseyinin 20-25 Şubat 1952’de yaptığı Lizbon toplantısına tam üye olarak katılmıştır (Balci, 2017:79). NATO Teşkilatı Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Saunders askeri münasebetlerde bulunmak üzere 24-27 Nisan 1952 tarihleri arasında Türkiye’yi ziyaret edecektir. Bu süreçte Ankara’da yapacağı görüşmelerden sonra Eskişehir, İzmir ve İstanbul’daki hava tesislerini gezmesi planlanmıştır (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 3-1-0-0/ 35/ 216-2; Milliyet Gazetesi, 22.04.1952). 23 Nisan’da planlandığı gibi Ankara’ya gelen Saunders, Türkiye’nin NATO’ya katılması sonucu Türkiye’yi ilk defa ziyaret ettiğini ve ziyarette iyi görüşmeler yaptığını ve Türk Hava Kuvvetleri’nin NATO teşkilatının en esaslı bir parçası olacağını belirterek 27 Nisan’da Türkiye’den ayrılmıştır. Bunu 12 Mart 1952 tarihinde Amiral Robert Carney’in Hükümetle başta askeri konularda temaslar olmak üzere görüşmeler yapmak üzere yaptığı ziyaret takip etmiştir. (Milliyet Gazetesi, 24.04.1952; 28.04.1952; 13.03.1952). 14-18 Aralık 1952’de Paris’te toplanan NATO konsey çalışmalarına TBMM’nin aldığı kararla Fuat Köprülü başkanlığındaki heyet katılmıştır. Bu şekilde Türkiye NATO ilişkileri başlamıştır (Milliyet Gazetesi, 19.12.1952; Bozkurt, 2008: 130).

Bu dönem, NATO’ya katılım hakkında yapılan değerlendirmeler genel olarak, Türkiye’nin dış siyasetinde ve uluslararası ilişkiler tarihinde başlı başına bir hadise olduğu, Avrupa ve Batı demokrasileri camiası içinde layık olduğu yeri aldığı ve tarihi bir dönüm noktası olduğu etrafındaydı. Türkiye bu ittifaka katılmakla Batı devletleriyle iş birliğini kabul etmişti ve tecavüz ve savaş

A.Erkmen Türkiye'nin NATO Üyeliği ve Üyeliğin TBMM'de Kabulü

ihtimallerine karşı Atlantik'ten Pasifik Okyanusu'na kadar bir savunma çemberi içine girmişti (Dünya Bülteni, 08.12. 2013).

1952 yılı şubat ayında başlayan Türkiye'nin NATO üyeliği devam etmekte ve NATO için Türkiye'nin, Türkiye için de NATO'nun önemini koruduğu görülmektedir. Bununla birlikte bu üyeliğe yönelik olumsuz yönde yazılarda kaleme alınmaktadır. Bir araştırmada, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin NATO ile uzlaşmaz stratejiler benimseyen bir Türkiye yarattığı yönünde değerlendirmesi yapmıştır (Matissek ve Jayamaha, 2019: 1). Buna karşılık Türkiye'nin NATO'ya katılımının 68. yılına girildiği 18 Nisan 2020 tarihinde, NATO Parlamenterler Meclisi heyeti başkanı, "müttefikimiz Türkiye ile birlik ve dayanışma içinde çalışmaya devam edeceğiz," derken, Türk Dışişleri bakanlığı yetkilileri de "...Türkiye, Avrupa Atlantik bölgesinde güvenlik ve istikrarı koruma konusunda NATO'nun rolüne büyük önem vermektedir..." değerlendirmesini yapmıştır (Daily Sabah, 18. 02. 2020).

SONUÇ

II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar savaş dışı kalmayı başaran Türkiye savaşın bitimine kısa bir süre kala 23 Şubat 1945 tarihinde Mihver devletlerine savaş ilan etmiştir. Bunu yaparak da BM'nin kurucu üyeleri arsında yerini almıştır. Savaşın ardından yayılmacı bir politikayı uygulamaya koyan SSCB bu yayılma politikası içine Türkiye'yi de almıştır. Türkiye'nin boğazlarından üs ve doğu topraklarından toprak talebinde bulunmuştur. SSCB'nin tehlikeli istekleri karşısında tek başına başa çıkamayacağını düşünen Türkiye ittifak arayışlarına girişmiştir. O dönem İngiltere, SSCB karşısında Türkiye'ye yardım edemeyecek durumda idi. Bu nedenle İngiltere, ABD'yi Sovyet tehlikesi karşısında Türkiye ve Yunanistan'a yardım etmesi gerektiği yönünde uyarmıştır. ABD, Sovyet yayılmasını önlemek için Türkiye ve Yunanistan'a Truman Doktrini doğrultusunda başlattığı yardımı, Marshall Planı ile devam ettirmiştir. Ancak ABD'nin bu yardımları tek taraflı yardımlardı. Türkiye ile karşılıklı bir anlaşma yapılmamıştı. Yardımların durdurulması tehlikesi vardı. SSCB'nin yayılmacı politikalarını devam ettirmesi "Hür devletler" olarak anılan Batılı devletlerin birleşip NATO'yu kurmalarına neden olmuştur. Türkiye de bu ittifaka katılmak için başından itibaren girişimlerini sürdürmüştür. Türkiye'nin NATO'ya dâhil olma isteğinde Sovyet tehlikesinin yanı sıra başka sebepleri de vardı. II. Dünya Savaşına katılmadığı için savaş sonucunda yalnız kalmıştı ve bu yalnızlıktan kurtulmak istiyordu. Diğer bir neden ise Türkiye Cumhuriyeti'nin Batılı bir devlet olmayı istemesidir. Savaşın sonunda çok partili döneme geçilmişti. Bunu sürdürmek ve liberal uygulamaları yürürlüğe koymak isteniyordu. Ve ABD ile kurulan ilişkilerin geliştirilerek devam ettirilmesi isteği vardı. Bu sebeplerle Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) döneminde NATO'nun kuruluş aşamasında bu kuruluşun bir parçası olabilmek için çalışmalar başlatılmıştır. Bu süreçte

Türkiye’de genel seçim yapılmış ve DP iktidara gelmiştir. DP, CHP’den devraldığı NATO’ya üyelik konusun çok fazla önem vermiştir. 1950 yılında Kore Savaşı patlak vermiş ve Türkiye, ABD’den sonra ikinci sırada Kore’ye asker gönderen ülke olmuştur. Türk askeri de Kore Savaşı’nda büyük kahramanlıklar göstermiştir. Hem Kore Savaşı’nda Türk askerinin sergilediği kahramanlıklar hem de değişen dünya koşulları ABD’nin Türkiye’yi NATO içine dâhil etme konusunda fikir değiştirmesine neden olmuştur. Bu nedenlerin önemlileri Rusya’nın atom bombasına sahip olması ve yayılmacı politikalarını genişleterek devam ettirmesidir. ABD’nin girişimleri ile NATO üyesi ülkeler Türkiye’nin NATO üyesi olmasını kabul etmişler ve 1952 yılında Türkiye NATO’ya üye olmuştur.

18 Şubat 1952 tarihinde Türkiye’nin NATO’ya üyeliği TBMM’de görüşülerek kabul edilmiştir. 18 Şubat günü Türkiye’nin NATO üyeliği konusunun görüşülmesi sırasında birkaç uyarı dışında olumlu yönde eleştiriler yapılmış, heyecanlı anlar yaşanmış ve 18 Şubat gününün tarihi günlerden biri olduğu vurgulanmıştır. Oylamanın sonucunda Dışişleri Bakanı Köprülü ve Başbakan Menderes birer teşekkür konuşması yapmışlardır. Başbakan konuşmasında çok heyecanlı olduğunu söylemiş ve oylamaya katılıp evet oyu verenlere teşekkür etmiştir. Bu gelişme konusunda basında büyük başarı olduğu yönünde yazılar yazılmıştır.

Bütün bu yaşananlardan Türkiye’nin NATO’ya üyeliğinden, ülkenin güvenliğinin sağlanması, ekonomik gelişme, demokratik sürecin devamı ve liberalleşme, Türkiye’yi her alanda Batılı bir yapıya kavuşturma beklentileri içinde bulunduğu anlaşılmaktadır. NATO’ya üyelik Sovyet tehlikesine bir set oluşturmuştur. ABD ise Türkiye’ye askeri ve ekonomik alanda gelişmesi için yardımlar yapmıştır. NATO üyeliğinin Türkiye’nin askeri ve ekonomik gelişmesine katkı sağlayıp sağlamadığı ise tartışma konusudur.

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 3-1-0-0, 35, 216-2.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-1-0-0, 35, 216, 26.

A.Erkmen Türkiye'nin NATO Üyeliği ve Üyeliğin TBMM'de Kabulü

Resmi Yayınlar

- Baban, Cihad (1952), **TBMM Tutanak Dergisi**, 9. Dönem, 18. Cilt, 41. Birleşim, 2. Toplantı, 18. 02.1952, ss. 331-335.
- Barutçu, Faik Ahmet (1952), **TBMM Tutanak Dergisi**, 9. Dönem, 18. Cilt, 41. Birleşim, 2. Toplantı, 18. 02.1952, ss.318-319.
- Boyacıgiller, Abdurrahman (1952), **TBMM Tutanak Dergisi**, 9. Dönem, 18. Cilt, 41. Birleşim, 2. Toplantı, 18. 02.1952, ss. 323-325.
- Burçak, Rıfki Salim (1952), **TBMM Tutanak Dergisi**, 9. Dönem, 18. Cilt, 41. Birleşim, 2. Toplantı, 18. 02.1952, ss. 319-322.
- Cebesoy, Ali Fuad (1952), **TBMM Tutanak Dergisi**, 9. Dönem, 18. Cilt, 41. Birleşim, 2. Toplantı, 18. 02.1952, ss. 336-337.
- Kesim, Firuz (1952), **TBMM Tutanak Dergisi**, 9. Dönem, 18. Cilt, 41. Birleşim, 2. Toplantı, 18. 02.1952, ss. 315-318.
- Köprülü, Fuad (1952), **TBMM Tutanak Dergisi**, 9. Dönem, 18. Cilt, 41. Birleşim, 2. Toplantı, 18. 02.1952, ss. 313-315.
- TBMM Kanunlar Dergisi 34. Cilt, ss. 173-176.
- TBMM Tutanak Dergisi (1952), 9. Dönem, 18. Cilt, 41. Birleşim, 2. Toplantı, 18. 02.1952 Pazartesi.
- Tekil, Firuzan (1952), **TBMM Tutanak Dergisi**, 9. Dönem, 18. Cilt, 41. Birleşim, 2. Toplantı, 18. 02.1952, ss. 326-329.
- Ürgüblü, Suad Hayri (1952), **TBMM Tutanak Dergisi**, 9. Dönem, 18. Cilt, 41. Birleşim, 2. Toplantı, 18. 02.1952, ss. 335-336.
- Yardımcı, Celal (1952), **TBMM Tutanak Dergisi**, 9. Dönem, 18. Cilt, 41. Birleşim, 2. Toplantı, ss. 329-331.

Gazeteler

- Aksam Gazetesi, 22.02. 1952.
- Cumhuriyet Gazetesi, “Atlantik Paktına Eşit Şartlarla İltihakımız”, 18 02.1952.
- Cumhuriyet Gazetesi, “Millet Meclisinin Dünkü Tarihi Kararı,” 19.02.1952.

Daily Sabah, “**Turkey Marks 68 Years of NATO Membership**”, 18. 02. 2020.<https://www.dailysabah.com/diplomacy/2020/02/18/turkey-marks-68-years-of-nato-membership> (19.04.2020).

Dünya Bülteni (2013), **Türkiye’nin NATO’ya Girişi ve Yankıları**, 8 Aralık 2013. <https://www.dunyabulteni.net/tarihten-olaylar/turkiyenin-natoya-girisi-ve-yankilari-h282594.html> (19.04.2020).

Hürriyet Gazetesi, “**Atlantik Paktı’na İştirakimizi Tasvip İçin Büyük Millet Meclisi Tarihi Bir Toplantı Yapacak**”, 18.02.1952.

Karacan, Ali Naci, “**Türk Milleti’nin Büyük Zaferi**”, Milliyet Gazetesi, 18.02. Şubat 1952.

Milliyet Gazetesi, “**Akdeniz Paktı Kurulmak Üzere**”, 01.10.1950.

Milliyet Gazetesi, “**Mareşal Saunders Geliyor**”, 19.02.1952.

Milliyet Gazetesi, “**Türkiye’nin Atlantik Paktına Alınması**”, 23.10.1951.

Milliyet Gazetesi, 22.04.1952; 24.04.1952; 28.04.1952; 13.03.1952; 19.12.1952.

Resmi Gazete (1952). “**Kuzey Atlantik Antlaşmasına Türkiye Cumhuriyetinin Katılmasına Dair Kanun**”, 9.02.1952, No:8038.

Ulus Gazetesi, 26. 02. 1952.

Vatan Gazetesi, 17.07. 1946.

Telif Eserler

Akkaya, Bülent (2012), “**Türkiye’nin NATO Üyeliği ve Kore Savaşı**”, Akademik Bakış Dergisi, Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat, Kırgızistan, Sayı: 28, Ocak-Şubat, ss. 1-20.

Arda, Furkan (2018), **1950-1960 Döneminde Türkiye- ABD İlişkilerinin İncelemesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Anabilim Dalı Edirne.

Armaoğlu, Fahir (2010), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 17. Baskı, Alkım Yayınları, İstanbul.

Balcı, Abbas (2017), “**Türkiye’nin NATO’ya Giriş Süreci ve Etkileri 1945-1960**”, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ağrı, Türkiye.

A.Erkmen Türkiye'nin NATO Üyeliği ve Üyeliğin TBMM'de Kabulü

- Balcıoğlu, Mustafa (2005), “**Cumhuriyet Dönemi Türk Dış Politikası, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**”, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, ss. 411-515.
- Bilge Criss, Nur (2012), “**Türkiye- NATO İttifakının Tarihsel Boyutu**”, Uluslararası İlişkiler, Cilt: 9, Sayı: 34, ss. 1-28.
- Bozkurt, İbrahim (2008),**Türk Kamuoyunda Amerika İmgesi (1945-1980)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Bulut, Sedef (2018), “**38. Enlemede Güç Mücadelesi: Kore Savaşı ve Türkiye'deki Tezahürleri**”, Mavi Atlas, Cilt: 6, Sayı: 1, ss. 185-204.
- Cengiz, Recep (2009), **NATO'ya Giriş Sürecinde Türk Amerikan İlişkileri ve Amerikan Askeri Yardımlarının Türk Silahlı Kuvvetlerine Etkisi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi) Ana Bilim Dalı, Ankara, Türkiye.
- Doğan, Nejat (2005), “**NATO'nun Örgütsel Değişimi, 1949-1999: Kuzey-Atlantik İttifakından dan Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütü**”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı: 60, No:3, ss. 69-108.
- Erhan, Çağrı (2009), “**ABD ve NATO'yla İlişkiler**”, Türk Dış Politikası; Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, (Ed.: Baskın Oran), 15. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 522-575.
- Erkmen, Ayşe (2018), “**Türkiye'de 1950 ile 2002 Yılları Arasında Uygulanan Genel Seçim Sistemlerinin Halk İradesine Etkisi**”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences* Cilt: 18, Sayı: 3, ss. 1225-1247.
- Ertem, Barış (2009), “**Türkiye-ABD ilişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı**”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 21, ss. 377-397.
- Ertem, Barış (2013), “**İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri ve Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri ile Yakınlaşmasına Etkileri**”, *Turkish Studies; International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol. 8, Issue: 7, Summer, pp.157-183.
- İlhan, Metin (2015), **Türkiye'nin NATO'ya girişi ve Savunma Politikaları**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve

İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı,
İstanbul.

Karakaş, Nuri (2008), **Türk Amerikan Siyasi İlişkileri (1939-1952)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı, İzmir.

Korkmaz, Gökhan (2015), **Çevreleme Kuramı Açısından Türk Amerikan İlişkileri ve Türkiye İmajı (The New York Times Örnek Olayı:2001-2005)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Ankara.

Matisek, Jahara, Jayamaha, Buddhika (2019), **“Turkish Breakup with the U.S. and NATO: The Illogical Logic”**, Journal of Political Risk, Vol. 7, No: 5, pp.1-12.

Molla, Alptekin (2008), **NATO Savunma Politikaları Çerçevesinde Türk-Amerikan İlişkilerinin Analizi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.

Oğuzlu, Tarık (2013), **“Turkey and NATO”**, ADAM Akademi, Cilt: 3,Sayı: 1, ss. 1-10.

Özçelik, M. Hakan (2003), **Türk Basınında Türkiye'nin NATO'ya Giriş Süreci (1948-1952)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.

Sander, Oral (2001), **Siyasi Tarih 1918-1994**, 9. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Sönmezoğlu, Faruk (2006), **II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası**, Der Yayınları, İstanbul.

Şahingiray, Özel (1955), **Celal Bayar'ın 1946, 1950 ve 1954 Yılları Seçim Kampanyasındaki Söylev ve Demeçleri**, Toplayan: Özel Şahingiray, Doğuş LTD. Ortaklığı Matbaası, Ankara.

Tellal, Erel (2009), **“SSCB'yle İlişkiler”**, Türk Dış Politikası; Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, (Ed.: Baskın Oran), 15. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 499-521.

A.Erkmen Türkiye'nin NATO Üyeliği ve Üyeliğin TBMM'de Kabulü

- Tüter, Mustafa (2015), “**Türk Amerikan İlişkilerinin Kökenleri**”, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 34, Sayı: 2, ss.153-176.
- Uçarol, Rifat (2006), **Siyasi Tarih (1789-2001)**, 6. Baskı, Der Yayınları, İstanbul.
- Ülman, A. Haluk (1967), “**NATO ve Türkiye**”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Cilt: 22, Sayı:4, ss. 143-167.
- Ülman, A. Haluk (1968), “**Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler (1923-1968) I**”, Cilt:23, Eylül, No: 3, ss. 241-273.
- Ülman, A. Haluk, Sander, Oral (1972),“**Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler (1923-1968) II**”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Cilt: 27, Sayı: 1, ss. 1-24.
- Ülman, Haluk, (1961), **Türk Amerikan Diplomatik Münasebetleri**, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Yaman, Ahmet Emin (2005), “**Kore Savaşı'nın Türk Kamuoyuna Yansıması**”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 37-38, Mayıs-Kasım, ss. 231-245.
- Yılmaz, Şuhnaz (2012),**Turkey's Quest for NATO Membership: The Institutionalization of the Turkish–American Alliance**, Southeast European and Black Sea Studies, Vol. 12, Issue: 4, pp. 481-495.
- Yüksel, Çağdaş (2013), **NATO ve Türkiye'nin Dış Politikasına Etkileri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Türk Tarihi Anabilim Dalı, Edirne.
- Zürcher, Erik Jan (2010), **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, 25. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.